

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

LUCIJA KOTAR

Leksikalna analiza eseja *Entertainer* Marcela Štefančiča

Diplomsko delo

Mentorica:
doc. dr. Saška Štumberger

Prvostopenjski univerzitetni študijski program:
Slovenistika – dvodisciplinarni

Ljubljana 2015

Hvala mentorici za usmerjanje pri pisanju,
mojim najbližjim za podporo
in mojim prijateljem,
brez katerih bi bil študij neprimerljivo dolgočasnejši.

KAZALO

IZVLEČEK.....	4
ABSTRACT.....	4
1 UVOD.....	5
2 O ESEJU.....	6
3 TEORETIČNO O (JEZIKOVNI) STILISTIKI.....	9
3.2 LEKSIKA.....	10
3.2.1 O PREVZETIH BESEDAH.....	10
3.2.2 SLOGOVNA ZAZNAMOVANOST BESED.....	10
4 PREDSTAVITEV AVTORJA IN IZBRANE ZBIRKE.....	12
4.1 O MARCELU ŠTEFANČIČU.....	12
4.2 PREDSTAVITEV IZBRANE ZBIRKE.....	12
4.3 SO TO ESEJI?.....	13
5 ENTERTAINER.....	14
5.1 PREDSTAVITEV BESEDILA.....	15
5.1.1 LOČILA.....	15
5.1.1.1 NEKONČNA LOČILA.....	15
5.1.1.2 KONČNA LOČILA.....	16
5.1.2 BESEDILNI SINONIMI.....	17
5.1.3 MEDMETI.....	17
5.2 ANALIZIRANA LEKSIKA.....	19
5.2.1 POLCITATNE IN CITATNE BESEDE.....	19
5.2.1.1 ENTERTAINER.....	19
5.2.1.2 ENTERTAINMENT.....	20
5.2.1.3 NEW LOOK.....	20
5.2.1.4 POMPADOUR.....	21
5.2.1.5 HAIRSPRAY.....	21
5.2.1.6 FAN.....	22
5.2.1.7 CINEFIL.....	22
5.2.1.8 ENGAGEMENT.....	22
5.2.1.9 MASS-MEDIA (IMPERIJ).....	23
5.2.1.10 SHOW.....	23
5.2.2 ZAZNAMOVANE BESEDE.....	24
6 SKLEP.....	25
7 POVZETEK.....	28
8 VIRI.....	29
9 LITERATURA.....	29
PRILOGA: ESEJ ENTERTAINER.....	32
IZJAVA O AVTORSTVU.....	38

IZVLEČEK

V diplomski nalogi sem se ukvarjala z leksikalno analizo izbranega eseja *Entertainer* Marcela Štefančiča. Namen dela je bil povzeti nekatere značilnosti pisanja tega avtorja ter hkrati raziskava eseja nasploh. Pri analiziranju posameznih prevzetih besed sem si največ pomagala s spletiščem *Fran* ter korpusoma *Nova beseda* in *Gigafida*. Poleg polcitatnih in citatnih besed sem napisala tudi nekaj besed o nekončnih in končnih ločilih, ki jih uporablja Štefančič ter ali so katera od teh rabljena v drugačni funkciji kot običajno, hkrati pa sem iz eseja izpisala tudi besedilne sinonime in medmete. Pri leksikalnem delu analize sem izbrala tudi nekatere slogovno zaznamovane besede ter jim določila vrsto glede na Toporišičevo delitev. Na koncu sem skušala strniti opažanja glede stila pisanja izbranega avtorja.

KLJUČNE BESEDE: Marcel Štefančič, *Entertainer*, leksikalna analiza, polcitatne in citatne besede, slogovna zaznamovanost

ABSTRACT

In my diploma thesis I dealt with the lexical analysis of the chosen essay *Entertainer* by Marcel Štefančič. The purpose of the work was to recapitulate some features of the author's writing style and simultaneously research the essay in general. During the analysis of individual loanwords I mainly used the *Fran* website along with the corpora *Nova beseda* and *Gigafida*. In addition to the foreign words I also wrote on internal and terminal punctuation marks used by Štefančič and whether some of those are used in a different function than usual. Moreover, I copied out textual synonyms and interjections from the essay. In the course of the lexical analysis I also chose some stylistically marked words and determined their type according to Toporišič's classification. In the end I tried to sum up my observations regarding the selected author's writing style.

KEYWORDS: Marcel Štefančič, *Entertainer*, lexical analysis, foreign words, stylistic markedness

1 UVOD

Marcel Štefančič je eden naših najbolj plodovitih piscev esejev in kolumn, hkrati pa je še televizijski voditelj in filmski ter knjižni kritik. Njegov slog je razgiban in tako kot hitro govori, se tudi njegovi eseji hitro berejo. Pri pisanju se loteva aktualnih tem, od političnih, družbenih, glasbenih, filmskih do knjižnih.

Za obravnavo si bom izbrala en njegov esej iz zbirke *Leto nič: eseji o koncu sveta* ter ga poskušala leksikalno analizirati.

Najprej bom na kratko povzela začetke eseja po svetu in pri nas, nadaljevala bom z nekaj definicijami različnih slovenskih avtorjev iz različnih časov z namenom, da bi razložila, kaj esej je. V podpoglavju bom poskušala obrazložiti pojem slog oz. stil iz jezikoslovnega stališča ter zapisati nekaj o teoretičnem ogrodju leksike, o prevzetih besedah in o zaznamovanosti besed v slovenskem jeziku.

Malo bolj razširjeno kot v uvodu bom napisala nekaj podatkov o avtorju, ki ga raziskujem, predstavila zbirko, iz katere je izbrani esej, in se nato lotila leksikalne analize izbranega eseja, ki bo diplomski nalogi dodan kot priloga. Zabeležila bom opažanja iz besedila in leksike, ki jo uporablja. Pri slednji bom izpisala nekaj prevzetih besed, ki jih uporablja Štefančič ter vsako posebej poiskala v spletišču *Fran* ter v korpusih *Nova beseda* in *Gigafida* in zapisala opažanja. Hkrati se bom posvetila tudi zaznamovanim besedam v eseju, jih razporedila po vrstah zaznamovanih besed po Toporišču in ugotavljala, ali bi bilo možno najti stilno nevtralnejše besede.

Na koncu bom skušala na kratko povzeti rezultate raziskovanja ter s tem navesti nekaj značilnosti pisanja izbranega avtorja.

2 O ESEJU

Doba, v kateri se je pojavil esej, je pozna renesansa. Matjaž Kmecl v *Mali literarni teoriji, priročniku za učitelje na osnovnih in srednjih šolah*, zapiše, da je prvi avtor, pri katerem se pojavi naziv esej, Michel Eyquem de Montaigne, francoski humanist, pisatelj in filozof, ki je leta 1580 objavil delo *Eseji*, za avtorja prototipa znanstvenega eseja pa omeni Francisa Bacona, angleškega filozofa, znanstvenika in esejista. Bistvena razlika med njunimi eseji je ta, da so Baconovi eseji »manj svobodni, manj subjektivni kot Montaignovi, čeprav ohranjajo tipične [...] lastnosti eseja: kritičnost, polemičnost, nagovor bralca, spretnost pri določanju teme in predmeta razpravljanja, zapleteno pot in približevanje k sklepni točki« (Poniž 1994: 17–18). Montaigne se je pri pisanju esejev spraševal, kaj ve, njegovi eseji pa so izjemno odprti, nezaključeni in pripravljeni na dialog. Esaj, spisan pod njegovo roko, »ni zavezan samo eni resnici, marveč dovoljuje, [...] da se spopade z različnimi pogledi in o isti stvari izreče več resnic, ki se dopolnjujejo ali izključujejo« (17). Medtem ko je Bacon v svojih esejih »vodi[l] pogovor o predmetu po več vzporednih poteh« (18).

A slovenska esejistika tega njunega tipa »besedil [...], ki so s svojo temo ter idejo posegla predvsem v temelje medčloveških odnosov« (Štuhec 2003: 10) ne pozna in jo zato lahko kot celotno štejemo pod sodobno esejistiko.

Esej ali takratni *esé* se prvič pojavi v *Slovenskem narodu*, ko ga uporabi Janko Pajk, kasneje se okrog 1890 začne pojavljati izraz *essay* ter z njim *essayist* ali *esseyist*. Po letu 1900 pa Ivan Prijatelj uveljavi izraz *esej*. Zgodnji slovenski pisci esejev so bili poleg omenjenih tudi Ivan in Karlo Cankar, Oton Župančič, Fran Vidic ...

Krajši pregled razvoja eseja pri Slovencih najdemo v monografiji *Sodobni slovenski esej*, kjer so zbrani eseji različnih avtorjev, na koncu pa jim sledi spremna beseda Janka Kosa. V njej pravi, da je Anton Ocvirk že v svojih *Literarnih zapiskih*, objavljenih v *Modri ptici* (1929–1930) zapisal krajšo opredelitev eseja. Po njegovo gre pri eseju za »krajši spis, ki je pisan v stilni dovršenosti, kjer pisatelj predvsem ponazoruje svoje osebne misli, občutke in ideje o svetu, umetnosti in življenju« (Kos 1979: 443–444).

Matjaž Kmecl je v *Mali literarni teoriji* o eseju zapisal naslednje:

»[Esej je] didaktična knjiž. vrsta, ki jo označuje poudarjena osebna sodba in neženiranost, nesramežljivost v posredovanju te sodbe, hkrati še težnja po splošnejši razumljivosti, nazornosti, duhovitosti. Predmet eseja je sicer pogosto znanstvene ali aktualno politične, kulturne, gospodarske ali podobne narave, vendar prav ta težnja po nazornosti izražanja sproti izvablja iz območja praktičnega sporočila v območje lit. umetnosti. Po snovi in namenu ločujemo: poročujoče (npr. biografske), kritične (npr. literarnokritične), meditativne/razmišljujoče (filozofske,

politične), ironične (polemične, satirične) in druge e.« (Kmecl 1976: 309)

Esej uvrsti med didaktične književne vrste, poleg pregovora, aforizma, basni, reportaže, feljtona ... V primerjavi z znanstveno razpravo esej ne potrebuje upoštevanja in navajanja dokaznega gradiva, torej je pisan na osebni način, ideje pisca ostajajo samo nakazane in spodbujajo bralca, da jih razvija naprej. Matjaž Kmecl pravi, da so »na poseben način konotativne, literarne« (308). Slog pisanja mora biti bolj svoboden in bolj osebni, hkrati sicer enako tehten kot v znanstveni razpravi, a iskri in podkrepljen z večpomenskim pisanjem.

Esej je lahko verzificiran in tako nastane refleksivna lirika, glede na predmet je lahko življenjepisni esej ali pridiga ter celo ogovor.¹ Kmecl med eseje uvršča tudi književne kritike ali ocene, čeprav samo po predmetu zanimanja, torej književni umetnini. Pravi, da kritika neko književno besedilo potrdi za umetnino ali jo zavrne. Predvsem bi med eseje lahko uvrstili impresionistično kritiko, ki »oceno utemeljuje na osebnem trenutnem vtisu, ki ga književno besedilo zapusti pri kritičnem bralcu« (prav tam).

Miran Štuhec v svoji monografiji *Slovenska esejistika v drugi polovici dvajsetega stoletja* najprej razloži temeljne pojme, ki so po njegovi esej, esejistika, esejiziranje in esejističnost. Esej po njegovem »označuje zvrst miselne proze, ki se po svoji poetiki ločuje od vseh ostalih s tega področja« (2003: 9). Pojem esejistika se nanaša na »korpus spisov, ki so upoštevanji zato, ker je v njih kljub določenim slogovnim in zvrstnim ter jezikovnim zastranitvam [...] prevladala esejška poetika« (prav tam). Za esejiziranje pravi, da je eden od »ustvarjalnih postopkov« (prav tam). Esejističnost ima daljšo razlago, saj je to ena od sestavin notranjega sloga (poleg te Štuhec sem šteje tudi interpretativnost, razpravljalnost, polemičnost, kritičnost in študitivnost). Za esejističnost pravi, da

»nastaja ob posebnem razmerju med emocionalnimi in racionalnimi sestavinami, skratka ob zastopanosti tistih prvin, ki so posledica čustvenih stanj na eni strani ter racionalnih procesov zavesti na drugi, [medtem ko] razpravljalnost (in študitivnost) upošteva znanstvenoteoretske modele, polemičnost ter kritičnost [pa] vnašata v esej sestavine kritičnega in polemičnega odzivanja na obravnavana vprašanja. Interpretativnost problem tolmači« (prav tam).

Čeprav so merila za esej znana, pa je korpus besedil vseeno težko določiti. Vsebina esejev je namreč zelo različna, od književnosti, preko filozofije in vse do znanosti.

Po *Leksikonu Cankarjeve založbe Literatura* ima esej dva pomena: pod prvim najdemo splošno sopomenko »poskus« (Kos 1987: 66), pod drugim, opredeljenim kot pojem iz

¹ »Priložnostni versko vzgojni in hkrati poučni esej za cerkvene potrebe.« (Kmecl 1976: 308)

književnosti, pa naslednjo definicijo:

»[L]it. ali polit. forma posebne vrste; obravnava teme iz skoraj vseh možnih področij, od znanstvenih do literarnih in filozofskih; v primerjavi z razpravo manj sistematično-znanstven, bolj subjektiven, predmet osvetljuje z različnih strani, pogosto preseneča z duhovitimi obrati. Bistvena je jezikovno-stilna izoblikovanost, vendar je nemogoče natančno razlikovati med e. (esejsko, op. a.) in znanstveno-strokovno razpravo; zlasti zgod. in fil. spisi so pogosto na jezikovni ravni e., lahko so tudi blizu njegovi fragmentarnosti.« (prav tam)

Denis Poniž v knjigi *Šolski esej* povzame pet značilnosti eseja, od teh je prva ta, da v eseju najdemo izrazito subjektivno stališče pisca, ni pa nujno, da je besedilo napisano v prvoosebni pripovedi. Pisec lahko uporablja neosebni slog, vendar se njegovo mnenje še vedno kaže v tekstu. Druga značilnost je, da se esej približuje literarnemu besedilu, a vsebuje znanstveno obdelavo določene teme ali predmeta. S slogom se mora pisec predstaviti v najbolj zanimivi in berljivi luči, da pritegne bralčevo pozornost. Pod tretjo Poniž uvrsti to, da esej pričakuje od bralca nasprotno mnenje, včasih ga predstavi že pisec sam. Za dosežen tak učinek je potrebno dobro poznati temo, o kateri teče besedilo. »Esej je v jedru dialoška in polemična zvrst« (Poniž 1994: 27), saj trditve, izrečene v eseju, niso zaključene in potrebujejo dopolnitev v obliki bralčevega razmišljanja o drugih rešitvah. Naslednja lastnost esejev je, da so v vsakem eseju skoraj obvezni razni navedki, citati, odlomki iz časopisov, revij oz. drugih publikacij. Od znanstvene razprave se razlikuje v tem, da mora slednja natančno navesti citat ali odlomek iz nekega teksta, esej pa lahko omenjeno zapiše po spominu pisca oz. le približno, a čimbolj podobno. In nenazadnje Poniž pravi, da je dokazovanje v eseju subjektivno, vezano na pisca in njegovo znanje o določeni temi. Ne potrebuje znanstvenih dokazov, da bi besedilo naredil verodostojnejše.

Esej mora torej voditi v dve smeri: »v vsebinsko smer, ki analizira zgoraj naštete elemente in jih zna splesti v mrežo, kjer so vsi prisotni, a vendar sta [...] izpostavljena le eden ali dva [ter] v oblikovno smer, ki zna izpostaviti slogovne prvine, značilne za esej in za slog določenega esejista« (29).

Med sodobne esejiste spadajo npr. Drago Jančar, Jože Snoj, Tomo Virk, Matevž Kos, Aleš Berger, Milan Dekleva, Edvard Kovač, Iztok Geister, Vinko Möderndorfer, Vinko Ošlak, Gorazd Kocjančič, Aleksander Zorn, Aleš Šteger, Dušan Jovanovič, Ifigenija Simonović, Peter Kovačič Peršin, Miklavž Komelj, Meta Kušar, Alojz Ihan, Marcel Štefančič ...

3 TEORETIČNO O (JEZIKOVNI) STILISTIKI

O literarnem slogu je pisala že Silva Trdina v *Besedni umetnosti II*. Pravi, da »[n]auk o slogu ali stilistika raziskuje sredstva umetniškega izražanja, njih smisel in umetniško funkcijo« (1970: 7). V širšem gre za človekov življenjski slog, v ožjem pa se kaže kot izražanje z vsemi sredstvi, ki so umetnosti na voljo.

Pri pojmu slog v *Leksikonu Cankarjeve založbe Literatura* bralca usmeri na iztočnico stil, ki v splošni definiciji pokaže na »poseben, komu lasten način izražanja ali oblikovanja z jezikovnimi sredstvi« (234).

Tudi v *Mali literarni teoriji* se definiranja sloga oz. stila Kmecl loteva na literarnovedni način, zapiše, da gre za »v najširšem pomenu značilen način obnašanja, torej tudi govorjenja in končno oblikovanja knjiž. besedila« (1976: 41). Hkrati pa omeni tudi jezikovni stil, kjer gre po njegovo za način jezikovnega izražanja ter pravi, da raziskovanje sloga poteka na več ravneh besedila: slovniški, evfonični, semantični ... Po Kmeclu je za pisateljev stil bistveno, da določene besede uporabi ekspresivno, saj s tem bralca preseneti in mora tako več čas razmišljati med branjem ter s tem razvijati svojo domišljijo.

Najbolj sodobno se definiranja jezikovne stilistike loti Breda Pogorelec v svojih spisih (ki jih je zbrala in uredila Mojca Smolej), saj pravi, da je jezikovna stilistika »posebno področje raziskav in razmišljanj na stičišču jezikoslovja in literarne znanosti« (2011: 24). Njene definicije so v večini vezane na umetnostna besedila, a pravi, da je slog pomemben tudi pri raziskovanju neumetnostnih besedil. Jezikovno znamenje je po njeno v neumetnostnem besedilu »podrejeno vsebini, nekako skrito za njo, saj gre v večini neumetnostnih besedil za enopomensko predstavitev izbrane predmetne vsebine, v umetnostnem besedilu pa je navadno razkrito, razvidno in tako postavljeno, da omogoča za današnjo umetnost [...] značilno večpomensko razbiranje« (63).

Po B. Pogorelec je bistvena značilnost jezikovne stilistike interdisciplinarnost. Gre za povezanost »posameznih jezikovnih ravni (od fonološke, morfonološke, sintaktične, semantične do celostne metode preučevanja besedil)« (Smolej v Pogorelec 2011: 9). Za celovito poznavanje stila pisanja določenega avtorja je torej potrebno poznavanje vseh teh ravni. Potrebno je upoštevati tudi čas, v katerem je raziskovani pisec ustvarjal, navade obdobja pa lahko razumemo le s pomočjo drugih ved (npr. z antropologijo, s sociologijo, z zgodovino idr.). Nenazadnje pa je razumevanje stila pisanja določenega pisca vedno odvisno od raziskovalca le-tega, saj je bistvena lastnost vsakega tvorjenja in razumevanja besedila subjektivnost. (Povzeto po članku *Jezikovna stilistika ali zakaj brati obliko besedila* M. Smolej.)

3.2 LEKSIKA

3.2.1 O PREVZETIH BESEDAH

Marko Snoj v svojem članku *O tujkah in izposojenkah v slovenskem jeziku* prevzete besede deli na tujke in izposojenke in takole pove glavno razliko med njimi: »Osnovna razlika med izposojenko in tujko je, da je izposojenko preprosto ljudstvo prevzelo iz sosednjega narečja tujega jezika v svoje narečje, tujka pa je prevzeta beseda, ki jo je v slovenski knjižni jezik iz tujega knjižnega jezika vpeljal izobraženec.« (Snoj 2006: 4). Izposojenke so torej najprej v uporabi v govoru, tujke pa v zapisanem knjižnem, večinoma strokovnem jeziku. Seveda lahko ene prestopajo k drugim in se uveljavijo tudi v drugi rabi. Snoj za primer navede majaron kot prvotno izposojenko, saj je izšla iz furlanščine, ter avto kot primer prvotne tujke. Slednja beseda je danes že tako pogosta, da nihče več sploh ne pomisli, da je prevzeta.

Hkrati pa nekaj besed tudi ne ustreza definiciji, potrebna je natančnejša analiza, ali so besede prišle v slovenščino preko govorjenega ali zapisanega besedila. Snoj za primer navede besedo univerza, saj bi se po izvoru iz latinščine morala glasiti univerzitet. Avtor članka predvideva, da je univerza posledica krajšanja med študenti, kot npr. faks za fakulteto. Če to drži, »beseda vsebuje nepričakovane glasovne spremembe in zato ne ustreza vsem pogojem za uvrstitev med tujke« (5).

Po Snoju sta torej tujka prevzeta beseda iz nesosednjega jezika ali pa iz mrtvega jezika ter se izgovarja pod vplivom tuje pisave, izposojenka pa zaradi uporabe v govoru oz. narečju vsebuje nepredvidljive glasovne spremembe ter narečne značilnosti, pomensko pa se v slovenščini razvija samostojno.

Ada Vidovič Muha v monografiji *Slovensko leksikalno pomenoslovje* prevzete besede deli na sistemsko prevzete, polcitatne in citatne. Prve so tiste, ki so vključene v formalni sistem jezika, kot npr. demokracija, aplikacija, animacija, klik. Polcitatne vsebujejo črkovno (lahko tudi glasovno) ohranjenost jezika dajalca v jeziku prejemnika, oblikoslovni in besedotvorni morfemi so iz jezika prejemnika, npr. blanc-o, -a, shweps-Ø, -a. Citatne pa so tiste, ki ohranjajo celovit izraz jezika dajalca v jeziku prejemnika, npr. iz računalništva Outlook Express, Spy ipd. (25).

Pri analizi prevzetih besed se bom držala delitve Vidovič Muhe, saj se mi zdi, da bolj ustreza prevzetim besedam v izbranem eseju.

3.2.2 SLOGOVNA ZAZNAMOVANOST BESED

Ker pa samo uporaba prevzetih besed v besedilu ne kaže na slogovno zaznamovanost, se bom pri analizi posvetila tudi besedam, ki so tako ali drugače slogovno zaznamovane, torej tiste,

ki vsebujejo karšenkoli dodaten pomen poleg denotativnega (temeljnega). Vidovič Muha to obravnava v sklopu sopomenskosti, saj pravi, »da je sopomenskost v jeziku utemeljena s tako rekoč obveznim konotativnim in eventuelnim pragmatičnim vidikom: v sopomenskem paru ali nizu ostaja načeloma le ena sopomenka vezana samo na denotativnost, vse druge pa izkazujejo različne dodatne (konotativne, pragmatične) pomen« (2013: 179). S stališča jezikovnega znaka pri teh leksemih govorimo o sopomenskosti, ki pomeni »izrazno zaznavno spreminjanje sveta na ravni konkretnega denotata kot posledice videti ta denotat v skladu z objektivnimi okoliščinami, npr. časom, socialno vezanostjo (narečnost, pogovornost), lahko pa tudi v skladu lastnega, subjektivnega hotenja, želje vstopanja v svet in ga v okviru njegovih prvin (denotatov) „po svoje“ preimenovati ter tako vzpostaviti lastno (čustveno) razmerje do njega« (175). Objektivna sopomenskost je torej tista z objektivnimi okoliščinami oz. njena podstava sopomenskosti »temelji na različnosti poimenovanj istih denotatov glede na različno socialno vezanost nosilcev jezika« (177). Po drugi strani pa gre pri subjektivni sopomenskosti za izražanje »subjektivnega vstopanja v razmerje jezikovni izraz – denotat« (178). V to skupino »sodijo sopomenke, ki imajo v *SSKJ* katerega izmed čustveno zaznamovanih (ekspresivnih) oznak in načeloma temeljijo na metafori« (179).

Slogovno oz. stilno zaznamovane besede Toporišič v *Slovenski slovnici* deli na čustveno obarvane ali ekspresivne besede, zvrstno obarvane besede ter na besedje interesnih govoric. Med prve spadajo tiste besede, »pri katerih človek razodeva svoj čustveni odnos do poimenovanega« (2004: 124). Gre za ljubkovalne, olepševalne in omiljevalne besede, slabšalne, nizke (med njimi kletvice), ironične uporabljene besede, šaljive in poudarjalne besede. Med zvrstno obarvane besede po Toporišiču spadajo besedja glavnih socialnih zvrsti (neobčevalne oz. knjižne, pogovorne, neknjižne ljudske besede in narečne) ter funkcijskozvrstne besede, ki pa so publicistične, strokovno izrazje, umetnostno besedje in praktičnosporazumevalno besedje. Med zadnjo glavno skupino, torej besedje interesnih govoric, spadajo slengovske, žargonske in latovske besede. Posebej obravnava še časovno obarvane besede, kjer omeni neologizme, zastarevajoče, zastarele in starinske besede.

Kasneje, pri sami analizi, bom izpisala nekaj takih besed iz izbranega eseja ter jih skušala razporediti v omenjene skupine.

4 PREDSTAVITEV AVTORJA IN IZBRANE ZBIRKE

4.1 O MARCELU ŠTEFANČIČU

Marcel Štefančič je slovenski filmski kritik, televizijski voditelj in publicist. Diplomiral in magistriral je iz filozofije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Je avtor več kot 60 knjig in na vprašanje v intervjuju za revijo Playboy iz leta 2009, zakaj piše, odgovarja takole: »Da ne pozabim. Da ne pozabim tega, kar sem rekel, tega, kar sem hotel reči, kar sem mislil. Vse pozabljamo. Nekateri smo bolj, nekateri manj prepričani, kako dober spomin imamo, ampak ni res. Preveč pozabljamo. Edini način, da ne bi pozabili, je, da pišemo knjige.« (prav tam).

Skoraj vsako leto od 1991 naprej je izdal po en filmski almanah, poleg tega pa še ogromno zbirk esejev o filmih, aktualnem dogajanju, knjigah, družbi, sebi ... Zbirke nosijo naslove, kot npr.: *Hitler: kako je preživel*, *Route 66: v postelji s kadilakom, kaduljo, kontrakulturo in odprto cesto*, *Velika čistka: ameriški stalinizem, črni spisek in obračun s holivudskimi komunisti*, *Zakaj so knjige tako debele?* ...

Leta 2013 je bil nominiran za Rožančevo nagrado² za delo *Zakaj si življenje zasluži, da ga izgubimo*, leto pozneje pa je nagrado tudi prejel za eseje v zbirki *Kdor prej umre, bo dlje mrtev*.

Kot televizijski voditelj že 17. leto vodi pogovorno informativno oddajo Studio City, ki jo je prvotno prevzel le za dve leti.

4.2 PREDSTAVITEV IZBRANE ZBIRKE

V zbirki esejev *Leto nič, eseji o koncu sveta* Marcela Štefančiča, ki je izšla leta 2002 v knjižni zbirki *Bela premiera*³, je zbranih 29 krajših esejev o popularni kulturi.

Eseji v omenjeni izbrani zbirki esejev imajo enobesedne naslove, razen prvega (*Scenarij za najbolj žalosten slovenski film*) in zadnjega (*Scenarij za najbolj srečen slovenski film*). Posebnost zaporedja esejev je v tem, da je konec enega eseja hkrati začetek drugega, pa naj gre pri tem za besedo v naslovu, uvod k novemu eseju ali splošno temo naslednjega eseja. Npr. prvi esej v zbirki *Scenarij za najbolj žalosten slovenski film* govori o dogodku iz leta 2000, ko je nek moški ubil dve osebi in ga je po enotedenskem iskanju, domnevno v samoobrambi, ustrelil policist. Avtor v eseju razpravlja o tem, kako je celotna družba takrat verjela, da je moški resnično kriv in

² Rožančeva nagrada je nagrada za najboljšo esejistično zbirko preteklega leta.

³ Izhajajo tudi knjige v knjižnih zbirkah *Premiera* (knjige s področja filma in popularne kulture), *Modra Premiera* (namenjena strokovnejšim tekstom), *Rdeča Premiera* (bolj sproščena in zanimiva za najširše bralstvo), *Zelena Premiera* (v njej izhajajo filmski scenariji), *Mini Premiera* (izhaja ob posebnih priložnostih), zbirka *Filmski Portreti*, v kateri so predstavljeni pomembnejši filmski ustvarjalci ter zbirka *Knjige o knjigah*, kjer so predstavljeni različni vidiki knjig.

so ga tako vsi želeli izslediti. Dodaten razlog za krivdo so bile njegove korenine, poudarjalo se je dejstvo, da je tujec s hrvaškimi oz. srbsko-hrvaškimi koreninami. Naslednji esej pa tematsko v povezavi s prejšnjim nosi naslov *Tujec* in govori o moškem na letalu, ki se ves čas pritožuje, ostali potniki pa ne in je zato neke vrste tujec med njimi. Hkrati pa so na tem letu vsi tujci, saj je let mednaroden in se večina ljudi na njem ne pozna.

Na tak način se eseji skozi celo zbirko povezujejo, kar daje bralcu dodaten zagon pri branju in ga branje še bolj zanima.

4.3 SO TO ESEJI?

Zbirka ima že sama podnaslov eseji, a smiselno je na kratko pogledati, če se besedila v zbirki skladajo z definicijo/definicijami eseja, ki sem jo/jih navedla v drugem poglavju diplomske naloge.

V esejih zagotovo zasledimo piščevo subjektivno mnenje o določeni temi, npr. v eseju *Entertainer* napiše o Kim Jong Ilu takole: »Tip je h'woodski material.« (37)⁴ ali npr. v eseju *Talibanizem* o Svetlani Makarovič napiše »Gospa so slovenski unikat.« (86). Snov besedil je aktualna (piše o političnem vodstvu Severne Koreje, o naših predstavnikih na Evroviziji ...), a hkrati skače na kakšen dogodek iz preteklosti, torej avtor pri pisanju sledi svojemu toku misli. Prav tako v besedilu zaznamo določen piščev stil pisanja, ki je zanj značilen. Razberemo, da si avtor želi na nek način debatirati z bralcem, velikokrat se zgodi, da ga naravnost nagovori: »Bi radi vedeli, zakaj v naravi ni črnih rož?« (37). Pogosto v svojih esejih tudi ostro kritizira družbo ali določenega posameznika, ki po njegovem v neki situaciji ne ravna pravilno, npr. v eseju o našem predstavniku za pesem *Evrovizije 2002*, ko so bile predstavnice Slovenije Sestre, je zapisal:

»Nekdo je celo izjavil, da smo se z zmago Sester spustili na nivo Nemcev. Drži, Slovenija se je res spustila na nivo Nemcev, toda ne na nivo zdajšnjih Nemcev, ampak na nivo nacističnih Nemcev, ki so Žide, Rome in Slovane razglášali za „izrodke“ in „spake“. Take eksplozije nestrpnosti, homofobije, šovinizma in nacionalne panike Slovenija že lep čas ni doživela.« (84)

Čeprav so eseji v zbirki dolgi do največ šest strani, pa to pri definiciji eseja ne igra nobene vloge, zato se strinjam z avtorjevim podnaslavljanjem svoje zbirke 'eseji'.

⁴ Ker navajam ogromno citatov primerov iz obravnavanega eseja, bom pri le-teh navajala le stran, saj sta avtor in letnica znana.

5 ENTERTAINER

Entertainer je najdaljši esej v zbirki *Leto nič* Marcela Štefančiča. Govori o vodji Severne Koreje Kim Jong Ilu in njegovi priljubljenosti po svetu. V uvodu avtor na kratko predstavi Kim Jong Ila ter nadaljuje z opisovanjem njegovega videza in priljubljenosti le-tega po svetu.

Zaradi dobrega poznavanja filmske scene Štefančič v svojem eseju omenja veliko naslovov filmov. Filmi nastopajo kot hobi Jong Ila, npr. v povedi »[Kim Jong Il] je obseden s filmi, predvsem z Jamesi Bondi in Petki Trinajstega.« (37) ali pa pisec z njimi opiše Kimovo vladanje, npr. v naslednjem delu »Severna Koreja je njegov studio. Njegov film. V vrtincu!« (prav tam). Avtor zapiše tudi naslov dokumentarnega filma o Jongu v naslednjem stavku: »[I]nternacionalni diplomatski zbor [si je] z velikim zanimanjem ogledal dokumentarec z naslovom „Nadvse cenjeni tovariš Kim Jong Il je velik mislec in teoretik.“« (39–40) ter nenazadnje so naslovi filmov v eseju tudi kot primerjava s Kimovimi željami za prihodnost, saj Štefančič zapiše, da je Kim »še en cinefilski diktator, ki snema svoj „največji film vseh časov“ (svoj Kolberg, svojega Scipiona Afriškega, svojo bitko na Neretvi)« (40).

Uporablja tudi ogromno imen znanih oseb, od igralcev, glasbenikov, politikov, do mirovnikov in drugih (Jimmy Carter, Elizabeth Taylor, Michael Jackson, John Lennon, Anwar Sadat⁵, Gandhi, Benjamin Spock⁶, Martin Luther King, Yithzak Rabin⁷, Bertrand Russell⁸, David Copperfield⁹), zato je pri branju Štefančičevih esejev potrebno imeti nekaj znanja in splošne razgledanosti o aktualnih dogodkih (npr. političnih) po svetu, kulturi, družbi, filmih in zgodovini. Z omenjanjem vseh teh oseb naredi branje bolj slikovito in zabavnejše, saj so v vlogi primerjanja, npr. če poznaš Johna Lennona (njegovo delo, prepričanje ...), boš namreč lažje razumel Štefančičevo mnenje oz. to, kar želi povedati o Kim Jong Ilu kot mirovniku. To najbolj ponazori naslednji odlomek: »Tam je stal in poziral kot mirovnik. John Lennon, ki hoče biti Anwar Sadat, ki hoče biti Gandhi, ki hoče biti Benjamin Spock ...« (37). Opisuje tudi dogodek, ko je Kim želel, da v Severno Korejo pride David Copperfield, saj je Kim njegov velik oboževalec, a je dogovor padel v vodo domnevno zaradi razlogov finančne narave.

V Severni Koreji vlada socializem in Štefančič povzame svoja opažanja, zakaj si nihče na svetu ne želi, da to izgine. Odstranitev socializma je možna le po nasilni ali mirni poti. Pisec nadaljuje, da glede na to, da je Severna Koreja država s četrto največjo vojsko ter z velikimi količinami atomskega orožja, napad nanjo ni mogoč oz. bi imel hude posledice. Po mirni poti pa

⁵ Egiptovski predsednik, znan po ponudbi mirovne pogodbe Izraelu. Umrli za posledicami atentata.

⁶ Pediater, ki je prenovil takratno znanje o skrbi za dojenčke.

⁷ Izraelski politik, ki je spodbujal izraelsko-palestinski mirovni sporazum.

⁸ Matematik, filozof, politični aktivist.

⁹ Svetovno znani iluzionist.

bi za spremembe potrebovali opozicijo, internet ter voditelja, ki bi si te spremembe želel. Tega pa v Severni Koreji ni. Kim ve, da ko ni več ideologije, tudi ni potrebe po reformistu. To je tudi razlog, da je ideologija v tej državi na prvem mestu, o Kimu se pišejo pesmi, snemajo se filmi, voditelj je vpleten v vse dejavnosti in nadzoruje vse, kar se dogaja v državi, tudi v kmetijstvo. Ideologija je bistvo življenja v tej državi.

5.1 PREDSTAVITEV BESEDILA

V tem poglavju bom na kratko predstavila lastnosti besedila, ki so bralcu zanimive ob prvem branju, saj izstopajo. Ne spadajo v leksikalno analizo, a se mi je zdelo pomembno napisati nekaj besed tudi o teh značilnostih pisanja izbranega pisca.

5.1.1 LOČILA

5.1.1.1 NEKONČNA LOČILA

NAREKOVAJI

Ob uvodnem predstavljanju Jong Ila uporablja Marcel Štefančič ironične izraze, ki jih postavi v narekovaje, da bralec tudi brez znanja o tem voditelju prepozna rahlo smešenje. Napiše, da je »„ljubljeni vodja“«, »„večn[i] predsednik“« ter »„nesmrtn[o] sonc[e] naroda“« (36). Opisi občudovanja so zelo slikoviti in taki, kot da bi pisec govoril in ne pisal.

Narekovaji so pri Štefančiču v uporabi tudi v druge namene. Zasledimo jih pri delu, ko pisec opisuje srečanje med Kim Jong Ilom in južnokorejskim predsednikom Kim Dae Jungom. V narekovaje postavi izraze, s katerimi bi domnevno opisala en drugega: »Jung za Jonga ni bil več le „kolovodja marionetnega režima“ in Jong za Junga ni bil več le „bandit izza železne zavese smrti“« (37).

Tretja funkcija narekovajev je, ko pisec citira pesem o Kimu. Pravi, »da je sirski poet o Kim Jong Ilu napisal visoko pesem („zaradi njegovega nasmeha bo komunistična partija Severne Koreje večna kot sonce“)« (39).

TRI PIKE

Veliko uporablja nestično tropičje, ki se pojavlja v stavkih, kjer našteva: »Narcis, obseden s filmi, [...] ... muhasti playboy, [...] ... cinefil s tonami zlata v Švici, [...] ... egocentrik, [...] ... terorist, atomski ekspert in kreator lakote, [...] ... arhitekt, skladatelj oper in pilot, ki na banketih ne odpre ust.« (37). Zanimivo je dejstvo, da so tri pike uporabljene na sredi naštevanja in ne

samo na koncu kot je običajno uporabljeno to ločilo.

POMIŠLJAJ

Pogosto uporablja tudi nestični pomišljaj, s to razliko, da želi dopisati nek dodatek k povedanemu ali pa dodatno razlago: »Ne v Severni Koreji, ampak v Južni – in tudi drugod, hja, globalno.« (prav tam) ali »[I]n vsi hočejo imeti taka očala kot on – debela, napol pilotska, znatno zatemnjena.« (prav tam). Slednje je ena od funkcij uporabe pomišljaja. »Vpeljuje poudarjeno pristavčno pojasnilo že zapisane besede ali besedne zveze.« (SP 2001: 383)

OKLEPAJI

Pogosto se v povedih pojavljajo vložene informacije v oklepajih, z namenom, da pisec določeno dejstvo dodatno pojasni ali pa doda svoj komentar: »[Š]e en cinefilski diktator, ki snema svoj „največji film vseh časov“ (svoj Kolberg, svojega Scipiona Afriškega, svojo bitko na Neretvi).« (40).

MATEMATIČNI ZNAK (+)

Plus najdemo v eni povedi, ko na kratko povzame lastnosti Kima. »Pompadour + čevlji s platformo + velika očala – in zvezda je bila rojena!« (37) Zanimivo je, da je avtor naredil skoraj enačbo, a namesto enačaja je uporabil pomišljaj.

5.1.1.2 KONČNA LOČILA

KLICAJ

Pogosto uporabi klicaj pri zelo kratkih stavkih, pri vzklikih, npr. pri opisovanju Kim Jong Ila, ko pove, da je bil dolgo let zadržan pred družbo, javnostjo, da je živel skrit, napiše »Karmeličan!« (37). Stavek »V vrtincu!« (prav tam) ima podoben namen, hkrati pove, da je Kim ljubitelj filmov, da si želi iz svoje vladavine posneti svojega ter, da ima sam pisec eseja veliko znanja o filmih, saj jih uporablja za metaforo tudi v tematsko nefilmskih esejih. V eseju najdemo prav tak primer še v stavku »Top gun!« (prav tam). Vzklik kaže na asociacijo Kim Jong Ila s Tomom Cruisom v filmu Top gun, saj Kim nosi podoben pilotski jopič.

Pojavljajo se tudi pastavki, sestavljeni le iz členka oz. vzklika, na koncu katerih je klicaj, npr. »Uf!« (40) ter deli tako s klicajem na koncu kot znotraj povedi: »[D]a sta Severni Koreji bratsko pomoč v hrani med drugim poslali tudi povsem obubožana Kuba (huh!) in absolutno obubožana Etiopija (!!).« (prav tam).

Klicaj uporabi tudi, ko želi nekaj dodatno poudariti in usmeriti bralčevo pozornost na tisto informacijo. »[Kim Jong Il] je jebeni severnokorejski Michael Jackson!« (37)

VPRAŠAJ

Vprašaj se pojavlja za retoričnimi vprašanji, saj ima pisec stik z bralcem preko besedila in ne osebno. »Bi radi vedeli, zakaj v naravi ni črnih rož?« (prav tam)

Pogosteje pa se pojavljajo vprašanja, ki jih pisec zastavlja sam sebi ali pa ko se nečemu čudi. Ko razlaga o tem, da je Severna Koreja atomska velesila ter da spi s prstom na rdečem gumbu, se vpraša, »Le zakaj ne?« (39) in sebi ter bralcem pojasni, da so v atomsko orožje vložili ogromno denarja ter da atomsko tehnologijo celo izvažajo. Na koncu eseja, ko avtor ne ve pod kakšno oznako bi uvrstil severnokorejskega vodjo, se vpraša: »[Ga je treba, op. a.] razglasiti za umetnost in ga zaščititi – ali pa ga je treba razglasiti za entertainment in prepustiti trgu ter mu potem v primeru preslabih ratingov show preprosto ukiniti?« (41).

Vprašanja so namenjena tako avtorju kot bralcem, slednjim zato, da jih spodbudi k razmišljanju o situaciji, dogodku ipd., o čemer govori besedilo.

VPRAŠAJ IN KLICAJ

Ti dve končni ločili skupaj se pojavita v enem primeru, ko je vprašanje lahko izrečeno oz. prebrano vzklično, torej šokirano ali zaskrbljeno. Gre za del, ko pisec pove, da je bil obisk in nastop Davida Copperfielda odpovedan zaradi financ in se sprašuje, če je temu botroval tudi kak drug razlog. »A po drugi strani ni izključeno, da se je Kim ustrašil: šit, kaj če bo svojo čarovnijo izvedel tako, da bo izginil socializem?!« (38)

5.1.2 BESEDILNI SINONIMI

Najbolj vidno slogovno sredstvo pri Štefančiču so gotovo naštevanja, lahko sopomenk oz. besednih zvez (besedilnih sinonimov), ki pomenijo enako, lahko pa besed, ki pomenijo nekakšno stopnjevanje v pomenu in si zato bralec lahko upovedano lažje predstavlja ter dobi občutek za pomembnost tega, kar želi pisec povedati. »[V] Severni Koreji visi na vsaki steni, v vsakem prostoru, povsod.« (36) ali pa »Tam je zato, da sije. Da se blešči. Da vleče. Da se mu sledi. Da je eno z glamurjem.« (prav tam).

5.1.3 MEDMETI

Medmeti so nepregibna besedna vrsta, ki jo lahko uporabimo tudi kot samostojen pastavek,

ki ne rabi razlage. Toporišič v *Slovenski slovnici* razdeli medmete na tri vrste: razpoloženske, posnemovalne/onomatopejske in velelne.

V eseju *Entertainer* najdemo kar precej medmetov. Besedilo z uporabo medmetov spominja na govor in ne na pisanje. Lažje ter hitreje se bere, saj „zveni“ bolj naravno, ker je podobno vsakdanji komunikaciji.

V kategorijo medmetov bi uvrstila naslednje besede iz eseja: »hja«, »no«, »hej«, »huh«, »evo«, »juhej«, »šit«, »nak«, »mhm«, »uf«, »oh« in »e«. Nekateri od teh se pojavijo tudi večkrat ter določeni kot samostojne povedi, predvsem vzklični, npr. »Uf!« (40).

Od naštetih med razpoloženske medmete gotovo spadajo »hja«, »hej«, »huh«, »juhej«, »mhm«, »uf«, »oh« in »e« ter medmet »evo« po *SP* med velelne. Za ostale potrebujemo malo več razlage, med katere medmete spadajo in ali to sploh so.

»No« se v eseju pojavi dvakrat. Za lažjo kasnejšo uvrstitev bom zapisala kontekst obeh rab te besede. »No, zares in dokončno je kliknil, ko je ob 50-letnici korejske vojne gostil južnokorejskega predsednika Kim Dae Junga in z njim razpravljaj o transcendenci.« (37) »No, tega, da bi v Severni Koreji socializem nenadoma izginil, se ne boji le aristokratski Kim Jong Il.« (38) Po *SSKJ*¹⁰ je ta beseda medmet, medtem ko je po *SP* členek. Po Toporišiču bi besedo »no«, kot je uporabljena v besedilu, uvrstila med členke, saj gre v eseju za primera, v katerih »no« zaznamuje začetek stavka.

Od naštetih je problematična tudi beseda »nak«, ki je po *SP* označena kot členek. Po mojem mnenju bi bila ustrežnejša uvrstitev med medmete, saj izraža zanikanje ali celo nejevoljo in je tako nosilec človekovega razpoloženja, npr. v povedi »Nak, Kim ni hotel tvegati.« (38), medtem ko čustvenostni členki po Toporišiču lahko izražajo »presenečenje, čudenje, pomilovanje, pomiritev/razočaranje, malomarnost ali bojazen« (2004: 447).

Prav tako je zanimiv medmet »šit«, ki ga najdemo v *SNB* kot pogovorni medmet, ki se uporablja za izražanje jeze, nejevolje. Po Toporišičevi razvrstitvi spada med razpoloženske medmete. Štefančič ga uporabi v povedi: »A po drugi strani ni izključeno, da se je Kim ustrašil: šit, kaj če bo svojo čarovnijo izvedel tako, da bo izginil socializem?!« (38). Beseda je prevzeta iz angleškega jezika s prvotnim pomenom 'govno', v slovenščini pa se je že tako močno uveljavila, da smo jo začeli zapisovati sistemsko prevzeto (citaten zapis besede je 'shit'). V *Novi besedi* zasledimo 120 zadetkov, rezultat pa je problematičen, saj so med primeri, poleg obravnavanega pomena, zabeleženi tako stavki, v katerih 'šit' pomeni 'sešit', kot tudi primeri, ko 'šit' pomeni nekaj slabega, nekakovostnega. Podobno se zgodi v korpusu *Gigafida*, le da je tam zadetkov

¹⁰ V *SSKJ* je s 'členkom' označenih le 7 iztočnic, zato tega podatka nisem upoštevala. Ravnala sem se po Toporišičevi razlagi iz *SS*.

precej več, kar 1143.

V eseju je zapisana tudi beseda »šur«, ki pa je ne moremo najti v spletišču *Fran*, čeprav se v obeh korpusih pojavi s kar precej zadetki (*Nova beseda* 49, *Gigafida* 1017). Nastopa v funkciji pritrditve, saj v angleščini, iz katere je prevzeta v slovenščino, pomeni 'gotovo, brez dvoma'. Uporaba besede v eseju dodatno kaže na avtorjev edinstveni, včasih polpogovorni stil pisanja, primer se glasi tako: »[V] Pyongyang [so] že odromali Copperfieldovi sli, producenti in menedžerji – šur, na ogled terena.« (prav tam).

5.2 ANALIZIRANA LEKSIKA

5.2.1 POLCITATNE IN CITATNE BESEDE

Štefančič pri pisanju uporablja veliko prevzetih besed. Gotovo je največ sistemsko prevzetih, saj so že tako uveljavljene v slovenskem jeziku, da skoraj ne opazimo več, da so prevzete iz drugega/tujega jezika. Te besede so v eseju *Entertainer* npr. multipraktik, floskule, globalno, imidž, fetiš, konzumiranje itd.

Po Vidovič Muhi so prevzete besede poleg sistemsko prevzetih tudi polcitatne in citatne z glavno razliko, da prve sklanjamo in deloma prilagodimo zapis, druge pa ostanejo v prvotni obliki in jih ne pregibamo.

Iz eseja *Entertainer* sem za analizo izpisala nekaj polcitatnih in citatnih besed. Predvsem se pri Štefančiču pojavljajo besede iz angleščine, za katere imamo pogosto v slovenščini že uveljavljene slovenske ustreznice ali pa prevzet zapis le teh besed. Po Vidovič Muhi »v sopomenskem paru ali nizu ostaja načeloma le ena sopomenka vezana samo na denotativnost, vse druge pa izkazujejo različne dodatne (konotativne, pragmatične) pomene« (2013: 179). Izbira določene sopomenke torej kaže na piščev stil pisanja. Štefančič uporablja nekatere izraze, prevzete iz angleškega jezika, polcitatno, nekatere citatno. V nadaljevanju bom izbrane besede natančneje razdelala, iskala bom zadetke v *Franu* in v korpusih *Nova beseda* ter *Gigafida*.

5.2.1.1 ENTERTAINER

Že v naslovu se pojavi prevzeta beseda entertainer, kar pomeni nekoga, ki zabava ljudi. Besedo je možno najti v *SNB*, kar kaže na to, da je že precej uveljavljena v slovenskem jeziku. Težko je najti sopomenko, ki bi zajela celoten pomen te besede, zato ne moremo reči, da izraža stil pisanja avtorja. Morda bi se po pomenu še najbolj približala beseda zabavnež, a hkrati ne zajame dela pomena o entertainmentu, torej dejavnosti, ki privablja pozornost in interes širše

množice in jih s tem zabava, pa naj bo to glasba, film, dogodek ...

Besedo *entertainer* je možno najti v korpusih *Nova beseda* in *Gigafida*, kar je dodatni pokazatelj za uveljavljenost v slovenskem jeziku. Izraz, kot je uporabljen v Štefančičevem besedilu, se pojavlja v člankih o filmih, v intervjujih z glasbeniki, v ocenah filmov ipd.

Leksem je rabljen le v imenovalniku v naslovu in zato ni nujno, da bi jo avtor sklanjal, lahko pa to predvidevamo glede na dejstvo, da jo najdemo v *SNB*, kjer ima zapisano rodilniško obliko -ja.

5.2.1.2 ENTERTAINMENT

Entertainenta po drugi strani ni možno najti v nobenem od slovarjev na spletišču *Fran*, medtem ko se v *Novi besedi* pojavi kar 414-krat, v *Gigafidi* pa celo 2030-krat. Problematično je to, ker se v nobenem od omenjenih korpusov ne da filtrirati zadetkov po pomenu leksema in se zato pokažejo tudi primeri, ko je *entertainment* rabljen kot del imena podjetja, računalniškega programa ipd. Tudi v *Gigafidi* se pri zadetkih z malo začetnico pojavijo enaka imena, zato je težko oceniti v kakšnih besedilih se pojavlja leksem iz obravnavanega eseja, lahko pa po nekaj primerih zadetkov sklepam, da se leksem *entertainment* največ pojavlja v besedilih o filmih (ocene, članki, kolumne) in o kinematografih.

Tudi tej besedi bi težko našli slovensko ustreznico, ki bi zajela vse odtenke pomena, najbližje bi bila lahko besedna zveza zabavna industrija, a bi izbira tega izraza precej spremenila podobo besedila.

Beseda *entertainment* je gotovo rabljena polcitatno, saj jo v besedilu najdemo v rodilniku s slovensko končnico: »Za razliko od realistov, ki skušajo realnost zaščititi pred manipulacijami medijev in entertainenta, je namreč videti kot postrealist, ki skuša zaščititi svojo fikcijo.« (41).

5.2.1.3 NEW LOOK

Besedna zveza je rabljena, ko pisec opisuje Kimov popularen videz, torej *look* v tem primeru pomeni videz. Primer iz eseja se glasi: »Vsi hočejo izgledati kot Kim Jong Il. New look.« (36). Leksema ni moč najti v *Franu*, najdemo pa zadetke zanj tako v *Novi besedi* kot v *Gigafidi*. Predvsem se uporablja na področju mode in modnih dogodkov. Med zadetki so povedi iz člankov o frizerskem sejmu in o modnih pistah ter kolekcijah raznih oblikovalcev.

Po Oxfordskem slovarju, dostopnem na spletu, ta besedna zveza pomeni poseben stil oblačenja za ženske, ki ga je skreiral Christian Dior leta 1947 in je pomenil modno prelomnico. Štefančič je torej s tem izrazom verjetno želel poudariti, da je Jongov stil oblačenja ter frizure

nekaj novega, še nerazširjenega, ki postopoma postaja moderno prav zaradi neobičajnosti.

V izbranem eseju je uporaba te besedne zveze gotovo nenavadna, saj ni pogosto, da se govori o modnem stilu voditelja neke države. To je tudi ena izmed lastnosti pisanja Štefančiča, ki naredi branje zanimivejše, o resnih temah razmišlja zelo široko in pogosto na drugačen način. Kar pa je hkrati običajno za eseje, saj je ena od lastnosti le-teh, da pisec pri pisanju sledi svojemu toku misli.

Beseda oz. besedna zveza je po mojem mnenju rabljena polcitatno, čeprav ni nikjer zaslediti uporabe izraza v drugem sklonu, zato ne morem trditi z gotovostjo, da bi jo pisec prilagodil slovenskim sklanjatvam.

5.2.1.4 POMPADOUR

Beseda izhaja iz francoskega jezika iz imena ene od ljubic francoskega kralja Ludvika XV., ki je nosila natupirane frizure. Leksem najdemo v *SP*, a le v pomenu francoske markize in ne kot frizure. Na uporabo tega pomena kaže tudi korpus *Nova beseda* ter v večini tudi *Gigafida*, v slednjem je v pomenu frizure le nekaj zadetkov, med drugim tudi Štefančičev esej, ki ga obravnavam. Leksem se uporablja tudi v žargonskem jeziku frizerjev, saj je v zadnjem času v modi (predvsem pri moških) oblika frizure, pri kateri so lasje na vrhu glave malo daljši od tistih ob strani, ter rahlo natupirani za večji volumen. Beseda je s tem pridobila nov (modernejši) pomen, saj jo je frizerska stroka vzela za svojo in je ni dobesedno prevajala v slovenščino. Avtor bi jo tako lahko zamenjal le z opisom, kar pa bi spremenilo pomen besedila. Odvzelo bi mu ironičnost in zabavnost, saj ni v navadi, da se opisuje, na kakšen način nek voditelj države nosi počesane in urejene lase.

V eseju je beseda rabljena polcitatno, najdemo namreč primer, ko je zapisan v mestniku, torej prilagojen slovenščini: »V zelo debelih petah in štrlečem pompadourju ne vidijo Kimove kompenzacije za preveč čokato postavo, ampak retorično figuro.« (36).

5.2.1.5 HAIRSPRAY

Prevod besede, v pomenu, ki je uporabljen v besedilu, bi se v slovenščini glasil lak za lase, torej imamo sopomenski izraz, ki je bolj uveljavljen. »Tip je videti kot nekaj med kičastim mutantom, ki hoče biti Elvis, manekenom za poceni hairspray in patetičnim klovnom, ki se ima za bronasti odlitek Bartona Finka.« (prav tam) Besede ni možno najti v spletišču *Fran*, v *Novi besedi* pa obstajajo le zadetki, ki pišejo o muzikalu s tem naslovom. V *Gigafidi* je drugače, saj poleg muzikala najdemo kar nekaj zadetkov v pomenu laka za lase, večina od teh je iz oglasov

za omenjen produkt, le štirje so iz drugačnih besedil, eden od teh je tudi Štefančičev esej *Entertainer*.

V obravnavanem eseu bi avtor lahko izraz hairspray zamenjal z bolj uveljavljeno besedno zvezo lak za lase, a je s tem pokazal na svoj jezikovni stil pisanja, saj se z uporabo angleškega izraza na nek način bolj približa govoru oz. slengu mlajše populacije. Rekla bi, da je izraz rabljen citatno, saj ima tudi v tožilniku enako obliko (oz. se sklanja z ničto končnico) kot v imenovalniku, zapis pa tudi ni prilagojen slovenskemu.

5.2.1.6 FAN

Izraz uporabi avtor v naslednjem pomenu: »Ta imidž je bil sfabriciran prav zato, da bi funkcioniral. Ustvarjen je bil za trg, za trošenje, za konzumiranje, za fane.« (prav tam). Besedo najdemo v *SP* in *SNB*, kjer je zapisana daljša razlaga. Pomeni nekoga, ki ima do nekoga/nečesa zelo pozitiven odnos, s sopomenko oboževalca. Izhaja iz angleškega jezika, v slovenščini spada med polcitatne prevzete besede. Korpus *Nova beseda* kaže 343 zadetkov, a je treba biti pozoren, saj nekajkrat pomeni tudi ime osebe oz. je lahko del naslova „Così fan tutte¹¹“. V *Gigafidi* najdemo 5152 zadetkov, a prav tako niso vsi z besedo fan v analiziranem pomenu.

Lahko povzamem, da je beseda že precej uveljavljena v slovenskem jeziku, saj poznamo v pogovornem jeziku tudi že npr. izpeljanko za žensko obliko 'fanica'.

5.2.1.7 CINEFIL

Besede cinefil ni najti v nobenem od slovarjev na *Franu*, našla sem jo v korpusih *Nova beseda* (14 zadetkov) in *Gigafida* (264 zadetkov). Torej je izraz v uporabi, a kot sem ugotovila po pregledovanju zadetkov na *Gigafidi*, vedno v povezavi s članki o filmih, torej bi lahko povzela, da gre po vsej verjetnosti za žargonsko besedo. Sopomenki za cinefila, ki sta filmoljub in filmofil, lahko obe najdemo v *SNB*. Cinefil je gotovo polcitatna prevzeta beseda (prevzeta iz francoščine), saj iz nje tvori pridevnik: »[Š]e en cinefilski diktator, ki snema svoj „največji film vseh časov“.« (40).

Štefančič je besedo verjetno uporabil tudi zato, ker se sam precej ukvarja s filmi, ocenami letih in razmišljanji o njih in mu ta izraz pride prej na misel kot npr. nekemu športnemu ali političnemu novinarju.

¹¹ Naslov Mozartovega dela in italijanskega filma režiserja Tinta Brassi.

5.2.1.8 ENGAGEMENT

Beseda izhaja iz francoskega in angleškega jezika ter po Oxfordskem slovarju, dostopnem na spletu, lahko pomeni zaroko (združitev), zaposlitev, angažiranost na nekem področju ali spopad med oboroženimi silami. V slednjem pomenu je tudi uporabljen v eseju. »Iskreno rečeno, dandanes med politiki ni avanturista, ki bi hotel severnokorejski socializem ukiniti z vnanjo, nasilno intervencijo, kaj šele s kako vojno. Mhm, engagement ne pride v poštev.« (39) Avtor želi poudariti, da spopad s Severno Korejo ne bo spremenil ničesar oz. bo prinesel kvečjemu težave, saj imajo, kot je rečeno v eseju, veliko atomskega orožja.

V slovenščini se je že uveljavil zapis angažma, ki ga najdemo tudi v *SSKJ* in v *SP*, a s to razliko, da nosi le dva pomena od zgoraj naštetih, in to sta 'zaposlitev' in 'angažiranost' (vključitev, sodelovanje). Torej uporaba sistemsko prevzetega zapisa v eseju niti ne bi bila smiselna. Pomen bi ostal enak le v primeru, da bi izraz 'engagement' nadomestil z besedo 'spopad' ali 'boj'.

Citatnega zapisa ne najdemo na spletišču Fran, manjše število zadetkov je le v korpusih, a še to v večini kot del naslova filma, imena vojaške vaje ipd, kar pomeni, da v tej obliki (citatni) v slovenščini beseda ni uveljavljena.

5.2.1.9 MASS-MEDIA (IMPERIJ)

Besedo uporabi v naslednji povedi: »Videl je dovolj filmov, [...] zato bi moral vedeti, da je za zmago dovolj že to, da si nabavi [...] svoj internacionalni mass-media imperij.« (40). Citatno prevzeto besedo mass-media bi lahko dobessedno prevedli v besedno zvezo množični mediji, a ker mass-media nastopa na mestu nesklonljivega levega prilastka pred besedo imperij, prevod ne bi bil smiseln. Možna bi bila morda nova oblika, nov neologizem množičnomedijski imperij.

Zanimivo je, da je Štefančič izbral citaten zapis ter celo izbral na nek način svojo obliko, saj se beseda/besedna zveza v angleščini po Oxfordskem slovarju zapisuje brez vezaja ter s presledkom, če pa jo skušamo poiskati v zapisu, zabeleženim v eseju, nam slovar ne da zadetkov.

Če iskano vpišemo v korpusa *Nova beseda* in *Gigafida* z vezajem, dobimo le pri slednjem nekaj zadetkov. S tem bi določila, da je besedna zveza, pisana z vezajem, značilna le za pisanje izbranega avtorja.

5.2.1.10 SHOW

Beseda je v slovenščini že precej uveljavljena, saj jo je možno najti tako v *SSKJ* kot v *SP*, oba pravita, da jo je možno zapisati tudi sistemsko prevzeto šov.

Uveljavljenost pokažeta tudi oba izbrana korpusa, v *Novi besedi* s citatnim zapisom pokaže 1211 zadetkov, v *Gigafidi* pa kar 45.316. Je pa treba paziti, saj se show pojavlja tudi v besednih zvezah kot so show business in talk show, *Late Night Show* (kot naslov televizijske oddaje) ter light show. Showu bi težko našli sopomenko, saj npr. besedi predstava ali oddaja ne zaobjameta celotnega pomena besede show. Primer iz eseja se glasi: »Vprašanje je le: je treba Kim Džong Ila razglasiti za umetnost in ga zaščititi – ali pa ga je treba razglasiti za entertainment in ga prepustiti trgu ter mu potem v primeru preslabih ratingov show preprosto ukiniti?« (41).

Besedo bi gotovo lahko uvrstili med polcitatne prevzete besede, saj je v SP označeno, da se jo sklanja po pravilih slovenske slovnice. Medtem ko bi jo z zapisom 'šov' lahko uvrstili že med sistemsko prevzete besede.

5.2.2 ZAZNAMOVANE BESEDE

Zaznamovane besede vsebujejo kakršenkoli dodatni konotativni pomen. Po Vidovič Muhi je denotat lahko razumljen v skladu z objektivnimi okoliščinami ali subjektivnim hotenjem, zato govorimo o objektivni in subjektivni sopomenskosti. Objektivna je vezana na socialno opredeljenost tvorca besedila, med subjektivne pa sodijo tiste sopomenke, ki imajo katero od čustveno zaznamovanih oznak. V povezavi s Toporišičevo delitvijo lahko objektivne sopomenke povežemo s tistimi zaznamovanimi besedami, ki spadajo v skupino zvrstno obarvanih besed, subjektivne pa s skupino ekspresivno zaznamovanih besed. Izbrani esej ponuja kar nekaj takih besed, ki jih bom izpisala ter opredelila po Toporišičevi razdelitvi zaznamovanih besed.

Med ekspresivno zaznamovane besede uvrščam naslednje lekseme, ki imajo tudi v *SSKJ* oznako ekspresivno: famozen, bandit, odpeketati, kakopak, trobiti, megaloman. Famozen, kakopak in megaloman imajo v stavku funkcijo poudarjanja, bandit je slabšalni izraz za oboroženega tatu ali razbojnika, odpeketati šaljiv ali včasih ironičen izraz za oditi (odpotovati, odpeljati se, odkorakati), trobiti pa slabšalen izraz za glasno govoriti, ponavljati. Med ekspresivne spadajo tudi vulgarni oz. nizki izrazi, to so večinoma kletvice ali izrazi, povezani s spolnostjo. V to vrsto bi uvrstila leksema jebeni in rajc. Pojavi pa se tudi izraz kičast, ki je označen kot slabšalen, saj po *SSKJ* pomeni nekaj brez umetniške vrednosti, in zato tudi spada med ekspresivne izraze.

Orto, šansa, štacuna spadajo med zvrstno obarvane besede, natančneje med pogovorne oz. nižje pogovorne (slednjo oznako ima beseda štacuna v *SSKJ*). Prav tako zvrstno obarvane so infantilni, vnanji, floskula in plamteč, le da so knjižne, zadnje tri pa celo knjižne neobčevalne, kar *SP* razloži v pravilih, v paragrafu 1060, da gre za »prvin[o] knjižnega jezika, ki je ne

uporabljamo v navadnem sporočanju, ampak živi bolj iz izročila knjižnega jezika».

Pri skupini besedja interesnih govoric sem našla slengovske in žargonske besede. Med prve bi uvrstila lekseme, kot so tip, imidž, fan, šur, šit, med žargonske pa le besedo cinefil.

Toporišč časovno zaznamovane besede obravnava ločeno od glavnih treh skupin, zato tudi leksema titula, ki ima oznako starinsko, ne morem uvrstiti v nobeno izmed njih. Enako velja za neologizme, kakor bi opredelila leksem multikanalen. Primer iz besedila se glasi: »E, nikjer ne piše, da Džong v današnjem hiperaktivnem multikanalnem svetu ne bi mogel imeti svojega TV-kanala, svoje alternativne, konkurenčne niše.« (41). Multikanalen svet v tem primeru torej pomeni svet, v katerem mediji dosežejo vse dogodke in vse kraje po svetu, po televiziji pa obstaja ogromno različnih programov/kanalov, ki to predvajajo, hkrati pa s tem, ko Štefančič namiguje, da bi tudi Jong lahko imel svojo oddajo, želi povedati, da je zdaj vsak lahko televizijsko znan, saj obstaja množica resničnosti šovov, v katere sprejemajo najrazličnejše ljudi.

Po brskanju v korpusih *Nova beseda* in *Gigafida* sem v slednjem našla 14 zadetkov, od teh so bili štirje podvojeni, torej je realnih zadetkov 10. Od slednjih je bil en iz obravnavanega eseja *Entertainer*, en oglas, trije iz *Financ* ter po eden iz revij oz. časopisov *Monitor*, *Dnevnik*, *Mobinet*, *Vaš mesečnik* in *Marketing magazin*. V pomenu, kot je rabljen v eseju, se leksem ni pojavil v nobenem drugem viru, torej bi s tem lahko zaključila, da je Štefančičev leksem v tem primeru neologizem.

6 SKLEP

V pričujoči diplomski nalogi sem ugotovila, da se Štefančičevi eseji v zbirki *Leto nič* ujemajo z definicijami eseja slovenskih literarnih teoretikov. Gre torej za poljubno dolga besedila s kulturno, politično ali družbeno temo. Pri pisanju avtor sledi svojemu toku misli in svojim asociacijam in praviloma problemu, o katerem piše, ne najde dokončne rešitve, ampak odpre nova vprašanja, tako zase, kot za bralce. Gre za subjektivno pisanje, saj Štefančič v svojih esejih izraža svoje mnenje o obravnavani temi in včasih na humoren ali ironičen način kritizira delovanje določenih ljudi.

V eseju se pojavlja tudi prevzeta leksika, včasih tudi take besede, ki imajo v slovenščini že bolj uveljavljeno sopomenko. Izbira teh izrazov pri pisanju kaže na edinstven stil pisanja Štefančiča, ki bi ga opredelila kot hiter, berljiv in na trenutke polpogovoren. Slednjo značilnost bi povezala predvsem z uporabo medmetov, ki dajo besedilu sproščenost in videz govora oz. toka misli pisca. Bralec mora imeti pri branju določeno splošno razgledanost ter tudi bogat besedni

zaklad, da lahko razume vse citatno in polcitatno prevzete besede ter da lažje razume piščevo mnenje, ki ga pogosto razlaga z omembami filmov, oseb, dogodkov.

Pri vseh Štefančičevih prevzetih besedah ne moremo najti ustrežnejše različice, saj za nekatere ne obstaja sopomenka, ki bi popolnoma zajela pomen izbrane besede. Stilno nevtralnije bi bilo besedilo, če bi pisec uporabil manj polcitatno in citatno prevzetih besed oz. s tem več slovenskih prevodov, ki se uporabljajo oz. so uveljavljeni. Gre za besede hairspray, fan in cinefil, saj bi slednje pisec lahko nadomestil z nevtralniji izrazi lak za lase, oboževalec in filmoljub. Uporaba angleških različic je po mojem mnenju del njegovega stila pisanja in kaže na širok besedni zaklad oz. morda tudi na poznavanje tujega jezika, hkrati pa so po drugi strani v današnjem času angleški izrazi že tako razširjeni, da so znani širši množici ljudi.

Kar se tiče izrazov entertainer, entertainment, new look in pompadour, bi jih pisec po mojem mnenju lahko nadomestil le z opisnim prevodom, da bi zadostil potrebo po popolnem pomenu, ki ga želi uporabiti. Pri entertainerju gre po *Oxfordskem slovarju* za pevca, plesalca ali komedijanta, čigar služba/delo je zabavati ljudi, glede na pomen v izbranem eseju pa je potrebno k tej definiciji prišteti še širši javnosti znano osebnost, saj je Kim Jong Il predsednik in ne pevec ali komedijant. Beseda zabavnež glede na *SSKJ* pomeni le zabavnega človeka in v definicijo ne vključi vidika poklica te osebe ali lastnosti, da je ta oseba znana širši množici ljudi. Prav slednja značilnost se mi zdi pomembna za pomen, ki je mišljen v eseju. Tudi s prevodom oz. stilistično nevtralnije različico izraza new look, torej nov videz, bi pisec težko nadomestil uporabljeno, saj se izraz new look uporablja v posebnem primeru, ko se govori o določenem stilu oblačenja.¹²

Pompadour je stil frizure, za katero v slovenščini nimamo posebnega izraza niti v frizerstvu, kjer se uporablja kar omenjena beseda. Obstaja veliko različic te frizure, skupno jim je le to, da so lasje po vrhu glave ostriženi na daljšo dolžino kot ob straneh ter so natupirani in oblikovani z gelom.

Besedi engagement in show obstajata v slovenskem jeziku zapisane sistemsko prevzeto, torej angažma in šov. Slednja bi lahko nadomestila show v besedilu, angažma pa ne, kot sem zapisala že pri obravnavi te besede, saj angažma po *SSKJ* pomeni le zaposlitev in angažiranost (vključitev, sodelovanje), ne pa tudi spopada, kot se glasi eden od pomenov v angleščini. Citaten zapis je tukaj za pomen, ki ga je domnevno želel pisec, primernejši.

Pri besedi mass-media naletimo na težavo, saj je uporabljena v funkciji levega nesklonjivega prilastka (oz. kot pridevnik) pred besedo imperij in bi bil zato prevod množični mediji neprimeren, saj je ta stalna besedna zveza že sestavljena iz levega prilastka in jedra. Štefančič bi

¹² Po *Oxfordskem slovarju* pomeni poseben stil oblačenja za ženske, ki ga je skreiral Christian Dior leta 1947 in je pomenil modno prelomnico.

rešitev lahko našel morda v novem neologizmu, torej množičnomedijski imperij. Za to se ni odločil, je pa po svoje zapisal citatno besedo mass-media, saj je po Oxfordskem slovarju pravilen zapis brez vezaja ter s presledkom.

Delno se torej pri prevzeti leksiki lahko držimo A. Vidovič Muhe, ki pravi, da ima vsaka sopomenka, ki obstaja, nek dodaten pomen (konotativni, pragmatični) in je zato izbira sopomenke v citatnem zapisu v angleščini, lastnost pisca oz. njegovega stila. Po drugi strani pa v slovenščini za vse citatno zapisane besede iz angleščine ne obstajajo prevodi, ki bi jih zapisali z eno besedo, ampak le opisni oz. razlagalni prevodi. Z uporabo le-teh pa bi se besedilo, v tem primeru esej, precej spremenilo in s tem tudi piščev stil pisanja.

Sopomenskost je veliko bolj povezana s slogovno zaznamovanostjo, saj so slogovno zaznamovane besede tiste sopomenke, ki vsebujejo kakršenkoli dodaten pomen, ki razkriva piščev odnos do obravnavanega. Načeloma bi torej za vse takšne besede našli stilno nevtralnejše, ki bi izražale le denotativen pomen. Bandita bi v tem pomenu lahko nadomestili z razbojnikom, odpeketati z oditi, kakopak s seveda, štacuno s trgovino ipd., a s tem bi se spremenil pomen besedila. Štefančič sicer večinoma piše v knjižnem jeziku, a ravno uporabljene slogovno zaznamovane besede so del njegovega stila pisanja.

7 POVZETEK

V svoji diplomski nalogi sem analizirala besedilo *Entertainer* iz zbirke *Leto nič* Marcela Štefančiča, ki govori o Kim Jong Ilu, severnokorejskem voditelju. Gre za esej, kar sem preverila po definicijah eseja Kmecla, Štuhca, Kosa in Poniža. Strnjeno bi to lahko povzela, da gre za poljubno dolgo subjektivno besedilo, ki obravnava politično, kulturno ali nasplošno družbeno tematiko, v kateri se za boljšo argumentacijo uporabljajo znani citati, a ni nujno, da do besede natančno in v katerem pisec sledi svojemu toku misli ter s tem polemizira z bralcem oz. mu ponuja razmišljanje, ki ga le-ta lahko kasneje razvija naprej. Delu o eseju na splošno je sledil teoretični del o jezikovnem slogu, o prevzetih besedah ter o zaznamovanosti besed.

Na kratko sem predstavila delo Marcela Štefančiča, izbrano zbirko in besedilo ter se lotila najprej krajše besedilne analize lastnosti, ki bralcu najprej padejo v oči, torej ločil, uporabljenih medmetov in besedilnih sinonimov. Nadaljevala sem z leksikalno analizo, v kateri sem poglavje razdelila na prevzete besede in slogovno zaznamovane ter pri vsakem izpisala primere iz eseja. Pri prevzetih besedah sem analizirala polcitatne in citatne besede ter pri tem ugotovila, da bi za nekatere lahko našli uveljavljeno neprevzeto slovensko ustreznico, za večino pa pravzaprav ne in zato samo glede na uporabo prevzetih besed ne moremo določiti piščevega stila pisanja. Pri stilu pisanja gre za to, katero od obstoječih sopomenk uporabi pisec in s tem besedilu doda morebiten dodatni pomen v obliki konotativnega pomena izbrane sopomenke.

To se najbolj pokaže pri slogovno zaznamovanih besedah, ki so po A. Vidovič Muha povezane s sopomenskostjo, saj »v sopomenskem paru ali nizu ostaja načeloma le ena sopomenka vezana samo na denotativnost, vse druge pa izkazujejo različne dodatne (konotativne, pragmatične) pomene« (2013: 179). Pri izpisovanju zaznamovanega besedja sem našla ekspresivne izraze s funkcijo poudarjanja, slabšalne in vulgarne ali nizke izraze. Od zvrstno obarvanih besed so bili v besedilu pogovorni in knjižni izrazi ter knjižno neobčevalni, kar pomeni »prvin[o] knjižnega jezika, ki je ne uporabljamo v navadnem sporočanju, ampak živi bolj iz izročila knjižnega jezika« (SP 2001: 1060). Pojavijo se tudi slengovski in žargonski izrazi ter starinski in en neologizem (multikanalen).

8 VIRI

Štefančič, jr., Marcel. *Leto nič: eseji o koncu sveta*. Ljubljana: UMco, 2002. Tisk.

9 LITERATURA

»Anvar Sadat.« *Wikipedia*. Splet. 5. 8. 2015.

»Benjamin Spock.« *Wikipedia*. Splet. 5. 8. 2015.

»Bertrand Russell.« *Wikipedia*. Splet. 5. 8. 2015.

»David Copperfield.« *Wikipedia*. Splet. 5. 8. 2015.

Fran. Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2014–. Splet.

»Francis Bacon.« *Wikipedia*. Splet. 22. 7. 2015.

Gigafida. Korpus besedil. Splet.

Golob, Tadej. »Marcel Štefančič.« *Playboy*. Splet. 21. 7. 2015.

Kmecl, Matjaž. *Mala literarna teorija: priročnik za učitelje slovenščine na osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Založba Borec, 1976. Tisk.

Kos, Janko. *Literatura*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1987. (Leksikoni Cankarjeve založbe.) Tisk.

– – »Spremna beseda.« *Sodobni slovenski esej*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979. 441–477. Tisk.

»Marcel Štefančič.« *Wikipedia*. Splet. 21. 7. 2015.

»Michel Eyquem de Montaigne.« *Wikipedia*. Splet. 21. 7. 2015.

Nova beseda. Korpus besedil. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2000–. Splet.

Oxford Dictionaries. Angleški slovar. Splet.

Pogorelec, Breda. *Stilistika slovenskega knjižnega jezika*. Jezikoslovni spisi II. Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011. Tisk

Poniž, Denis. *Esej*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1989. Tisk.

– – *Šolski esej*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1994. Tisk.

Pravila. *Slovenski pravopis*. Ur. Jože Toporišič idr. Ljubljana: ZRC SAZU, 2001. Računalniški dokument.

»Rožančeva nagrada.« *Wikipedia*. Splet. 23. 7. 2015.

Smolej, Mojca. »Jezikovna stilistika ali zakaj brati obliko besedila.« *Meddisciplinarnost v slovenistiki*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011. (Simpozij Obdobja.) Tisk.

Snoj, Marko. »O tujkah in izposojenkah v slovenskem jeziku.« *Slovensko jezikoslovje danes*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 2006: 343–349. (Slavistična revija.) Računalniški dokument.

Šegula, Minca. *Jezikovnostilistična analiza kolumn Marka Crnkoviča*. Diplomsko delo. Ljubljana, 2012. Tisk.

Štuhec, Miran. *Slovenska esejistika v drugi polovici dvajsetega stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica, 2003. Tisk.

Toporišič, Jože. *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja, 2004. Tisk.

Trdina, Silva. *Besedna umetnost II*. Literarna teorija. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1970. Tisk.

V. V. »Letošnji Rožančev nagrajenec je Marcel Štefančič jr.« *Delo*. Splet. 21. 7. 2015.

Vidovič Muha, Ada. *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013. Tisk.

– – *Slovensko skladenjsko besedotvorje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011. Tisk.

»Yitzhak Rabin.« *Wikipedia*. Splet. 5. 8. 2015.

ENTERTAINER

Sliši se neverjetno, že malone groteskno in predvsem absurdno, toda Kim Jong Il, "ljubljeni vodja" Severne Koreje, 59-letni sin pokojnega Kim Il Sunga, "večnega predsednika" in "nesmrtnega sonca naroda", zadnji orto komunistični despot, postaja kultna figura. Ne v Severni Koreji, ampak v Južni – in tudi drugod, hja, globalno. Pomislite, fani mu posvečajo celo spletne strani. Še huje, vsi elementi, ki tvorijo njegov famozni imidž in ki so še pred kratkim veljali za znamenja njegove globoke, napol sociopatske dementnosti in stalinistične rigidnosti, postajajo fetiši, objekti kultističnega občudovanja in posnemanja. Vsi hočejo izgledati kot Kim Jong Il. New look. Kar

pomeni: vsi hočejo imeti na glavi tak pompadour kot on ... vsi hočejo nositi take čevlje z debelo peto kot on ... in vsi hočejo imeti taka očala kot on – debela, napol pilotska, znatno zatemnjena. Točno, trg je takoj reagiral. Pompadour a la Kim je nov frizerski modni hit, v štacurah pa so že na voljo taka očala in taki čevlji, kot jih nosi Kim Jong Il.

Nenadoma se njegov imidž vsem zdi unikaten. V zelo debelih petah in štrlečem pompadourju ne vidijo Kimove kompenzacije za preveč čokato postavo, ampak retorično figuro. Tip je videti kot nekaj med kičastim mutantom, ki hoče biti Elvis, manekenom za poceni hairspray in patetičnim klovnom, ki se ima za bronasti odlitek Bartona Finka. Ne preseneča, da ta imidž postaja nekaj kultnega, pač pa preseneča, da je kultni status dobil tako pozno. Ta imidž je bil namreč sfabriciran prav zato, da bi funkcioniral. Ustvarjen je bil za trg, za trošenje, za konzumiranje, za fane. Drži, ta obraz je namenjen gledanju. Izključno gledanju. Ne pozabite: v Severni Koreji visi na vsaki steni, v vsakem prostoru, povsod. Masovni produkt. Tam je zato, da sije. Da se blešči. Da vleče. Da se mu sledi. Da je eno z glamurjem.

Kim Jong Il, bizaren relikv sveta, ki je izginil, je nekaj med Mona Lizo in Leonardom da Vincijem. Vsa ta leta je namreč veljal za enigma, ki je ni mogoče dešifrirati. Ni se kazal v javnosti. Ni hodil med ljudi. Ni potoval. Živel je skrit, daleč od oči, patološko skrivnostn,

zadržan in samotarski. Puščavnik, ločen od sveta. Karmeličan! Hej, celo njegov glas so ljudje prvič slišali šele pred kakimi desetimi leti, ko je na vojaški paradi prek mikrofona zavpil: "Vsa slava korejski ljudski armadi!" Ne da se je kaj dosti spremenil, ko je po 46 letih nasledil svojega očeta. CIA je poročala, da je že davno izgubil stik z realnostjo, da je razvajen, nezrel in infantilni, napol otrok, in da mu ne bodo prepuščali oblasti, ker da ni sposoben voditi države. Ljudje, Kim Jong Il – diplomant politične ekonomije, specialist za propagando, šolan v Švici in vzgajan kot princ – je jebeni severnokorejski Michael Jackson! Ojdipski adolescent, ki je vzdržal vse zunanje in notranje pritiske, preživel lakoto in gospodarski kolaps ter dobil tekmo z Bogom – z nadnaravno karizmo svojega očeta! Narcis, obseden s filmi, predvsem Jamesi Bondi in Petki trinajstega, hitrimi avtomobili, Elizabeth Taylor in visokimi Švedinjami ... muhasti playboy, ki je leta 1978 – tudi s pomočjo UDBE! – ugrabil južnokorejskega režiserja Sheen Sang Okka in njegovo ženo, razvpito zvezdo Choi Eun Hee, da bi mu ustvarila filmsko industrijo ... cinefil s tonami zlata v Švici in zbirko 211.000 daril, ki so svetovni zaklad brez primere, prvak Guinnessove knjige rekordov in rajc za Billa Gatesa ... egocentrik, ki je svojo mače-ho retuširal z uradnih fotk ... terorist, atomski ekspert in kreator lakote, ki si dopisuje z Jimmyjem Carterjem in ki je v balzamiranje svojega očeta zmetal milijon dolarjev ... arhitekt, skladatelj oper in pilot, ki na banketih ne odpre ust. Bi radi vedeli, zakaj v naravi ni črnih rož? Vprašajte Kima!

Tip je h'woodski material. Epski, se razume. Da postaja kultna figura, zvezdnik, hja, filmski zvezdnik, mu gotovo imponira. Severna Koreja je njegov studio. Njegov film. V vrtincu! No, zares in dokončno je kliknil, ko je ob 50-letnici korejske vojne gostil južnokorejskega predsednika Kim Dae Junga in z njim razpravljaj o transcenden-
denci, koncu bratomornega konflikta in ponovni združitvi Koreje v federacijo – ena nacija, ena država, dva sistema, dve vladi. Šur, Jung za Jonga ni bil več le "kolovodja marionetnega režima" in Jong za Junga ni bil več le "bandit izza železne zavesne smrti", toda vsi so gledali Jonga. Le Jonga. Izključno Jonga – v pilotskem jopiču. Top Gun! Pompadour + čevlji s platformo + velika očala – in zvezda je bila rojena! Tam je stal in poziral kot mirovnik. John Lennon, ki hoče biti Anwar Sadat, ki hoče biti Gandhi, ki hoče biti Benjamin Spock, ki

hoče biti Martin Luther King, ki hoče biti Yitzhak Rabin, ki hoče biti Bertrand Russell. Huh! Mnogi so rekli: evo, to zdaj je pa res uradni konec komunizma, časa revolucij in hladne vojne! Politične zapore bodo končno spremenili v hotele in turistične atrakcije!

Pred časom je Kim Jong Il prišel na genialno idejo: hej, zakaj ne bi k nam povabili svetovno znanega čarodeja Davida Copperfielda? To ni bila le pregrešna želja tihega občudovalca, ampak ultimat poglavarja države, ki ima četrto največjo vojsko na svetu. Seveda, ljubljeni, seveda, so radostno vzkliknili njegovi sli, kot da se tega ne bi mogli tudi sami domisliti, in odpekotali naravnost v Las Vegas, kjer je Copperfield ravno skrbel za izginjanje letal, ladij, avtomobilov, multipraktikov, mikrovalovk, videorekorderjev, računalnikov, palač, riža in drugih materialnih dobrin, sicer velikih pridobitev tržne ekonomije. Sle je navdušil že Las Vegas, kaj šele David Copperfield, ki mu je ob tej priložnosti zelo lepo sedel citat iz Botra – to je ponudba, ki je ne morem zavrniti. Juhej, so kriknili sli, se objeli in v domovino poslali plamtečo vest. Halo, Pyongyang – Las Vegas kliče: veliki mag je fan ljubljenega vodje, Severne Koreje in večnega socializma! In ni petelin trikrat zapel, ko so v Pyongyang že odromali Copperfieldovi sli, producenti in menedžerji – šur, na ogled terena. Domačini so doživeli enega izmed večjih orgazmov v zadnjih petdesetih letih. Multiplega, huh. To ni bila erupcija, ampak eksplozija. Tako jim je prihajalo, da so hoteli Davidu Copperfieldu postaviti kar spomenik – še preden se je sploh prikazal!

Jasno, ni se prikazal. Nikoli. Iz vsega skupaj ni bilo namreč nič. Projekt je padel v vodo. Zaradi financ. Reč bi bila predraga. Vsaj tako so rekli. Kdo ve, morda pa je vendarle prišlo do kreativnih nesoglasij med obema genijema. Zlahka si pač predstavljamo, da je Kim od Davida hotel kaj res genialnega, ultimativnega, nadčasovnega, recimo: David, svojo čarovnijo izvedi tako, da bo kapitalizem izginil! A po drugi strani ni izključeno, da se je Kim ustrašil: šit, kaj če bo svojo čarovnijo izvedel tako, da bo izginil socializem?! Nak, Kim ni hotel tvegati.

No, tega, da bi v Severni Koreji socializem nenadoma izginil, se ne boji le avtorski Kim Jong Il. Ironično, tega se še bolj boji ostali, nesocialistični, antisocialistični svet. Ni čudno. Še toliko bolj, ker pri ukinjanju socializma nimaš na voljo ravno veliko možnosti. Točno,

socializem lahko bazično ukinjaš le po dveh poteh – po nasilni ali mirni. Nasilna pot pri Severni Koreji kakopak odpade. Iskreno rečeno, dandanes med politiki ni avanturista, ki bi hotel severnokorejski socializem ukiniti z vnanjo, nasilno intervencijo, kaj šele s kako vojno. Mhm, engagement ne pride v poštev. Iz povsem praktičnih razlogov. Kot rečeno, Severna Koreja ima četrto največjo vojsko na svetu, kar je pomemben podatek, ne pa usoden. Precej bolj usodno je to, da je Severna Koreja atomska velesila, ki spi s prstom na rdečem gumbu. Le zakaj ne? V atome je butnila milijarde in milijarde. Tako da ima atomske tehnologije zdaj toliko, da jo izvažajo, predvsem kakopak svojim bogatim, naftarskim somišljenikom. Še več, atomske tehnologije ima toliko, da je ni mogoče prešteti. In da ne bo kakega nesporazuma: razvoj atomske tehnologije je 15 let vodil kar sam ljubljeni, maršal Kim Jong Il. Skrivaj, se razume. Kar pomeni: ljudje, pozabite na nasilno izginotje socializma, pozabite na Davida Copperfielda! Fino, bodo pač socializem rušili po mirni poti. A tudi tu napoči problem, hočem reči – ostali svet se boji tudi rušenja severnokorejskega socializma po mirni poti. Za začetek, če hočeš socializem zrušiti po mirni poti, potrebuješ opozicijo, disidente in mučenike, dalje, potrebuješ internet, in končno, potrebuješ voditelja, ki v imenu perestrojke a la Gorbačov na ves glas oznani: če hočemo naprej, moramo zavreči stare floskule, stare parole, staro miselnost, skratka, staro ideologijo, in državo reformirati, modernizirati. Jasno, Severna Koreja ne pozna niti ne pomni opozicije. Režim je pač tako brezdušno in nepredušno represiven, da se disidenti ne morejo niti roditi, kaj šele da bi se lahko razvili v mučenike. Ni šans. O kakem internetu in kaki komunikacijski povezanosti prav tako ni govora. Daleč od tega. Režim pač verjame le sebi. In končno, Kim Jong Il ni tako nor, da bi storil napako, ki jo je storil Gorbačov, ko je reformiral socializem in pozabil na ideologijo. Kim pač ve: ko ni več ideologije, ki občestvo drži skupaj, tudi ni več potrebe po velikem reformistu.

Zato je v Severni Koreji ideologija še vedno št. 1. Nič ni bolj primarnega. Nič ni bolj elementarnega. Nič ni bolj kohezivnega. Nič ni bolj represivnega. Kar se lepo vidi iz severnokorejskih časopisov, ki trobijo o tem, da je sirski poet o Kim Jong Ilu napisal visoko pesem ("zaradi njegovega nasmeha bo komunistična partija Severne Koreje večna kot sonce") ... da si je internacionalni diplomatski zbor z

velikim zanimanjem ogledal dokumentarec z naslovom "Nadvse cenjeni tovariš Kim Jong Il je velik mislec in teoretik" ... da briljantnega Kim Jong Ila podpirajo vse progresivne sile tega sveta ... da so tuji ambasadorji Zbrana dela Kim Il Sunga razglasili za "zakladnico človeštva" ... da sta Severni Koreji bratsko pomoč v hrani med drugim poslali tudi povsem obubožana Kuba (huh!) in absolutno obubožana Etiopija (!) ... da obdelovanje kmetijskih površin poteka pod modrim vodstvom oboževanega Kim Jong Ila ... da je komunistična partija Malte zahtevala, da se Japonska Severni Koreji opraviči za vse vojne zločine ... da Amerika o korejski atomski grožnji govori le zato, da bi lažje in čim manj ovirano gradila svoj atomski imperij ... da so v Južni Koreji molili za večno življenje pokojnega Kim Il Sunga ... da je neka ruska akademija Kim Jong Ilu podelila akademsko titulo ... da je mogočna industrializacija zasluga komunistične partije ... da je "zahodna pot" lažna, reakcionarna in pogubna ... da so v Zimbabveju ustanovili komite za komemoracijo šestletnice smrti Kim Il Sunga ... da o veličini Kim Il Sunga širom sveta obstaja več kot 85.000 knjig in umetnin ... in da je predsednik ljudske skupščine ob dnevu slovenske samostojnosti toplo čestital Kučanu, Bajuku in Peterletu ter izrazil prepričanje, da se bodo odnosi med obema državama še naprej razvijali na prijateljski ravni. Kim Jong je zadnji, ki bi ukinjal ideologijo. V zadnjih nekaj letih – od smrti Kim Il Sunga sem – je menda v Severni Koreji umrlo več kot 2 milijona ljudi, toda Kim Jong Il dobro ve, da ljudje ne živijo le od riža, ampak tudi od ideologije. In ko jim zmanjka riža, lahko še vedno preživijo – zaradi ideologije. Ja, ideologija je ta, ki jih obdrži pri življenju. Umetno. Kot njegov pompadour pri življenju drži nekaj umetnega – gel.

Uf! Kaj je torej Kim Džong Il – še en cinefilski diktator, ki snema svoj "največji film vseh časov" (svoj Kolberg, svojega Scipiona Afriškega, svojo Bitko na Neretvi), komunistična verzija Jerryja Springerja ali pa le bondovski megaloman, ki hoče osvojiti svet? Videl je dovolj filmov, oh, več kot Slobo, zato bi moral vedeti, da je za zmago dovolj že to, da si nabavi bodisi svojo Monico Lewinsky, svoj internacionalni mass-media imperij ali pa Hollywood, ki je itak zrel za ugrabitev. In če pogledate s te strani, potem Džong zgleda le kot filozof, ki se skuša vključiti v veliko kulturno debato s konca 20. stoletja – v debato med realisti in postrealisti. Za razliko od realistov, ki skuša-

jo realnost zaščititi pred manipulacijami medijev in entertainmenta, je namreč videti kot postrealist, ki skuša zaščititi svojo fikcijo, svojo fantazijo, svojo manipulacijo. Ne pred realnostjo – ampak pred drugimi, konkurenčnimi fikcijami, fantazijami in manipulacijami. E, nikjer ne piše, da Džong v današnjem hiperaktivnem multikanalnem svetu ne bi mogel imeti svojega TV kanala, svoje alternativne, konkurenčne niše. Vprašanje je le: je treba Kim Džong Ila razglasiti za umetnost in ga zaščititi – ali pa ga je treba razglasiti za entertainment in prepustiti trgu ter mu potem v primeru preslabih ratingov show preprosto ukiniti? Ni čudno, da ga je na piko vzel George Bush.

IZJAVA O AVTORSTVU

Izjavljam, da je diplomsko delo *Leksikalna analiza eseja Entertainer Marcela Štefančiča* v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 30. 8. 2015

Lucija Kotar